

PRAVEDNO DRUŠTVO: UTOPIJA ILI ZBILJA

David Đ. Dašić, *Pravedno društvo: utopija ili zbilja*, Albatros plus, Beograd 2019.

Na beogradskom Sajmu knjiga, u izdanju renomiranog izdavača, predstavljena je jedna kod nas dugo očekivana knjiga, iz pera jednog od naših vodećih intelektualaca i doajena naše diplomatije – Davida Đ. Dašića. Odmah treba reći da je pred nama jedna, po mnogo čemu, izuzetna knjiga. U njoj autor, sviknut na krupne zahvate, na svestran način, u svim pravcima ispituje i proučava fenomen pravednog društva: današnji čovek, koračajući neverovatnim progresom napred, približava li se toj iskonskoj težnji ili se od nje udaljava. Jedno je, međutim, nesporno, poručuje nam autor, od ideje nedostignutog pravednog društva čovek nikada neće odustati.

Zašto je tema pravednog društva postala toliko važna i aktuelna i zašto će ona ostati barem tokom ovog XXI veka? Autor već u uvodnim napomenama upozorva i pojedinca i društva: „U eri neoliberalnog kapitalizma koja traje skoro pet decenija, razlike između bogatih i siromašnih dramatično su se produbile i proširile i postale društveno neprihvatljive, socijalno neizdržive i politički neodržive u svakom pogledu. Veliki broj ljudi u svetu živi u ekstremnom siromaštvu (penuriji) uporedo s gomilanjem i kamaćenjem ogromnog bogatstva u rukama pripadnika kapitalističke klase i njene super klase (faktokratije).“

Ova knjiga se sastoji od 48 eseja dobro povezanih u jedan logični niz, ubedljivo i argumentovano izloženih na nevelikom broju strana. Sve teze iznete u esejima autor nam briljantno predstavlja, potkrepljene su relevantnim citatima, literaturom, potvrđene neoborivim podacima. Knjiga je opremljena i prati je opširna bibliografija, indeks ličnih imena sa neophodnim objašnjenjima i predmetni indeks.

Autor, David Dašić, poznat naročito najširoj stručnoj i naučnoj javnosti, naš je poznati društveni delatnik, naučnik, profesor emeritus, diplomata, ambasador. Objavio je preko 250 bibliografskih jedinica, a njegove su knjige razasute po svetu na najprestižnijim mestima. Autorova specijalnost su upravo ovakve izazovne teme, svestrane i multidisciplinarne, obimni zahvati kao što su knjige *Istorija diplomatije*, *Principi ekonomike*, *Minuli rad* i druge.

Čitanje ovog polivalentnog dela zbilja mi je predstavljalo retko zadovoljstvo, nešto što sam priželjkivao da pročitam iz domena društvene pravde i slobode, one koja se kritički gleda i postavlja kao jedino moguća i celovita a to znači sa leve strane sveta. To nije podrška autoru što smo istih levih uverenja, iako je i to važno u uslovima razdrobljenih levih intelektualnih snaga, već u nesumnjivom širokom znanju i trudu autora izloženom na jedan koncentrisan i sintetički način, izbegavajući sve suvišne fraze i sva nepotrebna potvrđivanja.

Zaslužuje pohvalu kondenzovani stil kojim autor piše i čitaoca drži prikovanog za tako ozbiljno štivo, kao da je u pitanju literarno delo a ne temeljna filozofska, istorijska, politekomska, društvena rasprava.

Autor je uspeo da napravi jedan nimalo lak obuhvat osnovne ideje, koju kroz čitavu seriju eseja praktično prati od nastanka ljudskog društva, odnosno religija, pa preko ključnih filozofskih, političkih, socioloških, ekonomskih, organizaciono partijskih segmenata, divergentnih ideja i snaga koje u svim, pa i ovim našim, vremenima tvore samo imaginarno odnosno prividno pravedno društvo. Zato budućnost i pripada pravednom društvu i autor se latio posla da ukaže na njegove zapretene puteve.

Nema nikakve sumnje da snaga kapitalizma leži u snazi njegovog prilagođavanja. I obrnuto, ovde se uveravamo da se slabost socijalizma sastoji u njegovoj nesposobnosti prilagođavanja. Ni jugoslovenski socijalizam, koji je sa samoupravljanjem doneo jednu novu istorijsku dimenziju, nije uspeo. Ali to nikako ne znači da je ideja i borba za pravedno društvo potrošena.

Autor se pridružuje onoj plejadi mislilaca koji potpuno opravdano ukazuju na ekstremnu koncentraciju bogatstva u rukama malog broja pojedinaca i ekstremno siromaštvo najvećeg dela svetske populacije. I naravno, uprkos tom katastrofalnom stanju, vodeći krugovi (neo)liberalnog kapitalizma jedino sve vreme insistiraju na očuvanju poretka kapitala i profita, i na mrvicama koje sa stola udeljaju radničkoj klasi, na drugoj strani. Oni nikako ne promišljaju i nedozvoljavaju njegovu promenu.

Autor govori o rađanju i narastanju jedne nove leve u svetu koja je jasno protiv neoliberalnog kapitalizma i postojeće eksploatacije radnika, radničke klase i svih radnih slojeva u društvu, „protiv nepodnošljivih socijalnih razlika između bogatih i siromašnih, protiv postojeće neograničene moći kapitala, protiv postojećeg monopola političkih partija koje su pupčanom vrpcom vezane za kapital i protiv postojeće ekonomske i političke diktature kapitalističke klase i globalne superklase“. Ta nova politička snaga „zalaže se za nove i ekonomski uravnoteženije odnose između radnika i vlasnika kapitala, uz uspostavljanje ravnoteže između interesa rada i kapitala, štiteći autentične interese radnika i svih drugih radnih slojeva društva koji isključivo žive od svog tekućeg rada, prodajući svoju radnu snagu kao robu, jer su na to primorani“.

Marks je ovde rehabilitovan i dato mu je ono zasluženno mesto koje mu pripada kao neprevaziđenom naučnom kritičaru kapitalističkog društveno-ekonomskog sistema (političke ekonomije kapitalizma kao biti tog sistema). Bez Marksa nije moguće objasniti i razumeti suštinu kapitalizma, jer je on, naslanjajući se i razvijajući klasičnu buržoasku političku ekonomiju Adama Smita i Davida Rikarda, proniknuo u suštinu kapitalističkog društvenog poretka (ko jedino stvara višak vrednosti a ko sam prisvaja profit).

U eseju „Zašto je Marks nezaobilazan?“, autor nam pokazuje da „niko bolje od Marksa, ni pre niti posle njega, nije saopštio tako preciznu dijagnozu bolesti od koje pati kapitalističko društvo“, a da je njegova oštrica kritike uperena protiv kapitalističkog načina proizvodnje i kapitalističkog poretka „zalažući se za njegovo radikalno menjanje, tačnije razaranje“.

Doprinos autora povratku levih ideja u našu društvenu svest, na našu naučnu i političku scenu, vredan je svake pohvale i pažnje. I naravno, temeljno te ideje potpuno korespondiraju sa revitalizacijom nove jugoslovenske ideje koja se u društvu postepeno oseća i koja traži svoje mesto pod suncem. U ovom višestruko inspirativnom radu autor joj na tom putu pomaže i daje snažan vetar u leđa. Treba pozdraviti svaki napor i svaki razgovor kojim se oživljava jugoslovenska ideja u novim istorijskim uslovima, kao neiskazana sveobuhvatna i integrativna ideja budućnosti.

Iz čitavog niza eseja koje nam autor u ovoj knjizi nudi, skrenuo bih pažnju na neke: *Era neoliberalizma, neizvesnosti i rizika, Trijumfalizam i euforija na Zapadu, Bogati i siromašni, Šta generiše siromaštvo?, Oktobarska i druge socijalističke revolucije, „Brodolom“ stare levice, Nije u socijalizmu sve bilo crno!*, te *Građansko društvo socijalne pravde*.

Autor nam, kao društveno odgovoran angažovan istraživač, nudi izlaz iz duboko klasnog i podeljenog društva na bogate i siromašne, iz društva koje nema perspektive. „Pravedno društvo nije utopija, nego moguća i dogledna stvarnost. Svaki uspeh, i najmanji, koji bi se postigao u tom pogledu bio bi istorijski pomak na putu ka novom poželjnom društvu, pravednijem i odgovornijem od postojećeg kapitalističkog društva“. To nije ništa drugo nego opredeljenje za *ново грађанско демократско друштво*, za društvo socijalne pravde, za pravedno društvo, traganje za trećim putem u budućem razvitku društva *nalik na neki mogući liberalni socijalizam*.

Srećko ĐUKIĆ